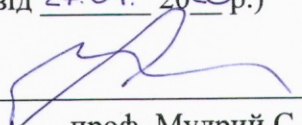

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Фізичний факультет
Кафедра фізики металів

Затверджено

На засіданні кафедри фізики металів
фізичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 2 від 27.01. 2020р.)

Завідувач кафедри

проф. Мудрий С.І.

Силабус з навчальної дисципліни
«Методи високоенергетичної спектроскопії
у фізиці твердого тіла»,
що викладається в межах третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти для здобувачів
з спеціальності 104 «Фізика та астрономія»

СИЛАБУС курсу «Методи високоенергетичної спектроскопії у фізиці твердого тіла»

2019-2020 н.р.

Назва дисципліни	Методи високоенергетичної спектроскопії у фізиці твердого тіла
Адреса викладання дисципліни	Львів, вул. Кирила і Мефодія, 8
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Фізичний факультет, кафедра фізики металів
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	10 Природничі науки, спеціальність 104 Фізика та астрономія
Викладачі дисципліни	Щерба Іван Дмитрович, д. ф.-м. н., професор, професор кафедри фізики металів
Контактна інформація викладачів	ishcherba@gmail.com
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Щосереди, 15:00-17:50 год. (Кирила і Мефодія, 8, ауд. 103)
Сторінка курсу	https://physics.lnu.edu.ua/department/fizyky-metaliv
Інформація про дисципліну	Курс розроблено таким чином, щоб навчити майбутніх фахівців володіти сучасними методами високоенергетичної спектроскопії для встановлення реальної електронно-енергетичної структури твердих фаз. Тому курс представлено як огляд концепцій теоретичного напрямку, так і процесів та інструментів, які потрібні для індивідуальних досліджень нових матеріалів.
Коротка анотація дисципліни	<p>Дисципліна «Методи високоенергетичної спектроскопії у фізиці твердого тіла» є завершальною вибірковою дисципліною з професійної програми підготовки доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки, (за спеціальністю 104 Фізика та астрономія), яка викладається в 4 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою).</p> <p>Програма навчальної дисципліни складається з одного змістового модуля, що включає</p> <ul style="list-style-type: none"> • загальну характеристику та інформативність рентгенівських емісійних спектрів; • методику одержання рентгенівських емісійних спектрів; • рентгенівські емісійні спектри подвійних сполук; • рентгенівські спектри поглинання 3d-металів; • рентгенівські спектри поглинання рідкісноземельних металів; • рентгенофотоелектронну спектроскопію металів і їх сплавів; • рентгенофотоелектронну спектроскопію кристалів з неметалічною провідністю; • енергію Оже-електронів в кристалах; • хімічні зсуви в Оже-спектрах; • Оже-спектри за участю зовнішніх електронів; • електронну структуру сполук з тетрагонально-антипризматичною координацією атомів найменшого радіусу.

Мета та цілі дисципліни	<p>Метою вивчення дисципліни «Методи високоенергетичної спектроскопії у фізиці твердого тіла» є ознайомлення аспірантів з сучасними методами високоенергетичної спектроскопії, а саме: основи X-променевої емісійної спектроскопії, методами L_{II}-абсорбційної спектроскопії, оже-спектроскопію та X-фотоелектронну спектроскопію валентних та остових рівнів.</p> <p>Навчити однозначно визначити валентність у сполуках з валентно-нестабільними рідкісноземельними елементами (церій, європій, ітербій), встановити залежність електронної структури від заселеності d- та f- рівнів, передбачити вплив зовнішніх чинників на магнітно - електричні властивості цих сполук, оптимізувати дослідження властивостей систем з аномальними властивостями.</p>
Література для вивчення дисципліни	<ol style="list-style-type: none"> 1. І.Д. Щерба Високоенергетична спектроскопія матеріалів. Посібник// ЛНУ імені Івана Франка МОН України. 2012, 249 с. 2. I.D. Shcherba. High-energy spectroscopy of compounds. Monograph (English version). Cracow-Lviv. 2016. 232 s. 3. Гладышевский Е. И., Бодак О. И. Кристаллохимия интерметаллических соединений редкоземельных металлов // Львов. : Вища школа. 1982. 255с. 4. Амусья М.Я. Атомный фотоэффект/ Амусья М. Я.// – М. : Наука. – 1987. 196 с. 5. Немошкаленко В. В., Антонов В. Н. Теоретические основы рентгеновский спектроскопии// Киев: Наукова думка, 1978. – 415 с.
Тривалість курсу	<p>один семестр</p>
Обсяг курсу	<p>90 год, з яких 48 год аудиторних занять, з них 32 год лекцій, 16 год практичних занять, та 42 год самостійної роботи</p>
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу аспірант буде :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Знати сучасні методи високоенергетичної спектроскопії, а саме фізику рентгенівських променів, основи рентгенівської емісійної спектроскопії, методи L_{II}- абсорбційної спектроскопії, оже-спектроскопію та рентгенофотоелектронну спектроскопію валентних та остових рівнів. - Вміти <i>однозначно</i> визначити валентність у сполуках з валентно-нестабільними рідкісноземельними елементами (церій, європій, ітербій), встановити залежність електронної структури від заселеності d- та f- рівнів, передбачити вплив зовнішніх чинників на магнітно - електричні властивості цих сполук, оптимізувати дослідження властивостей систем з аномальними властивостями.
Ключові слова	<p>X-промені, емісійна спектроскопія, остові рівні, валентність</p>
Формат курсу	<p>очний/заочний</p>
	<p>проведення лекцій, семінарських робіт та консультації для кращого розуміння тем</p>
Теми	<p>Наведено у табл. 1</p>
Підсумковий контроль, форма	<p>іспит у кінці семестру</p>

Пререквізити	Для вивчення курсу аспіранти потребують базових знань з квантової механіки та матеріалознавства, достатніх для сприйняття категоріального апарату пропонованої дисципліни, розуміння джерел
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	лекції, презентації (ілюстрація, демонстрація), розповіді, пояснення, дискусія
Необхідне обладнання	персональний комп'ютер, загальноживані комп'ютерні програми і операційні системи, проектор
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням: <ul style="list-style-type: none"> • практичні заняття: 50 % семестрової оцінки; максимальна кількість балів – 50; • іспит: 50 % семестрової оцінки; максимальна кількість балів – 50.
Питання до заліку чи екзамену.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пошук взаємозв'язку між хімічним складом, кристалічною, електронною структурою і фізичними властивостями тернарних сполук 2. Проблеми сполук зі змінною валентністю 3. Тонка структура спектрів поглинання рідкісноземельних елементів 4. Електронна структура сполук зі структурою CeGa_2Al_2 5. Кількісна Оже-спектроскопія. 6. Електронна структура сполук з ікосаедричною координацією атомів найменшого радіусу 7. Фізичні принципи рентгенофотоелектронної спектроскопії. 8. Визначення ефективного заряду.
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

Таблиця 1

Схема курсу «Методи високоенергетичної спектроскопії у фізиці твердого тіла»

Тижень день	Тема занять (перелік питань)	Форма діяльності та обсяг годин	Додаткова література / ресурс для виконання завдань (за потреби)	Термін виконання
1 2	Тема1.Рентгенівська емісійна спектроскопія Інформативність рентгенівських емісійних спектрів. Методика одержання рентгенівських емісійних спектрів. Рентгенівські емісійні спектри металів. Рентгенівські емісійні спектри подвійних сполук	Лекції – 4 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 6 год		2 тижні
3 4 5 6	Тема2.Рентгенівська абсорбційна спектроскопія Інформативність рентгенівських спектрів поглинання. Довгохвильова тонка структура краю поглинання. Далека тонка структура краю поглинання. Абсорбційні спектри(деякі експериментальні дані). Методика одержання рентгенівських спектрів поглинання. Рентгенівські спектри поглинання 3d-металів. Рентгенівські спектри поглинання рідкісноземельних металів	Лекції – 8 год, практ. заняття – 4 год, самостійна робота – 12 год		4 тижні
7 8	Тема3. Рентгенофотоелектронна спектроскопія Фізичні принципи рентгенофотоелектронної спектроскопії. Особливості конструкції електронних спектрометрів. Рентгенофотоелектронна спектроскопія металів і їх сплавів. Рентгенофотоелектронна спектроскопія кристалів з неметалічною провідністю.	Лекції – 4 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 6 год		2 тижні

9 10	<p>Тема 4. Оже-спектроскопія</p> <p>Енергія Оже-електронів в кристалах. Хімічні зсуви в Оже-спектрах. Оже-спектри за участю зовнішніх електронів. Кількісна Оже-спектроскопія.</p>	Лекції – 4 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 6 год		2 тижні
11 12 13 14 15 16	<p>Тема 5. Зонна структура, хімічний зв'язок тернарних інтерметалічних сполук на основі d- та f-елементів</p> <p>Електронна структура сполук з тетрагонально-антипризматичною координацією атомів найменшого радіусу. Електронна структура сполук зі структурою CeGa_2Al_2.</p> <p>Електронна структура сполук з тригонально-призматичною координацією атомів найменшого радіусу.</p> <p>Електронна структура сполук з ікосаедричною координацією атомів найменшого радіусу</p>	Лекції – 12 год, практ. заняття – 6 год, самостійна робота – 12 год		6 тижнів